

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
03. mart 2020.

Datum prihvatanja rada:
01. jun 2020.

Krivične sankcije za pravna lica u pravu Republike Srbije

Rezime: Republika Srbija je 2008. godine donela poseban Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela. Time se ona, na bazi međunarodnih standarda sadržanih u relevantnim međunarodnim dokumentima, pridružila velikom broju država koje su krajem 20. veka uvele krivičnu odgovornost pravnih lica za učinjena krivična dela pored odgovornosti njihovih odgovornih lica. Za pravna lica zakon je propisao razuđen sistem krivičnih sankcija kao odgovor države-društva na takva nedozvoljena i kažnjiva ponašanja. U sistemu krivičnih sankcija u pravu Republike Srbije se nalaze: kazne, uslovna osuda i mere bezbednosti. Zakon je odredio pojam, karakter, pravnu prirodu, način, postupak, izricanje i izvršenje krivičnih sankcija o čijim karakteristikama govori upravo ovaj rad.

Ključne reči: pravno lice, krivično delo, zakon, odgovornost, krivične sankcije, odmeravanje, sud.

Prof. dr

**Dragan
Jovašević**

Redovni profesor Pravnog
fakulteta Univerziteta u Nišu
jovas@prafak.ni.ac.rs

UVOD

Krivične sankcije¹ su zakonom predviđene mere društvene reakcije koje izriče sud u zakonom sprovedenom krivičnom postupku prema fizičkom ili pravnom licu kao učiniocu krivičnog dela u cilju suzbijanja i sprečavanja vršenja krivičnih dela. Ili to su represivne mere u rukama države koje ona preduzima protiv učinilaca krivičnih dela u cilju ostvarivanja specijalne i generalne prevencije². Od najstarijih vremena društvo nastoji da se zaštiti od različitih oblika i vidova ispoljavanja kriminaliteta pojedinaca i grupa različitim merama. Među njima se posebno ističu kazne koje su dugo vremena, dve do 19. veka predstavljale jedine vrste krivičnih sankcija (monistički sistem). Krivične sankcije su prinudne mere koje primenjuje država kao predstavnik društva prema učiniocu krivičnog dela upravo zbog izvršenog dela. U suštini one predstavljaju reakciju protiv učinioca zbog izvršenja krivičnog dela kojim se nanosi šteta društvu, ali reakciju koja ima za cilj da spreči tog učinioca da

¹ D.Jovašević (2018), *Krivično pravo, Opšti deo*. Dosije, Beograd, 289-293.

² V.Vranj, M.Bisić (2009), „Primjena propisa o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Bosni i Hercegovini“, *Magistrat*, Sarajevo, 14.

ubuduće vrši krivična dela, kao i da utiče na druge građane (potencijalne učinioce) da se uzdrže od vršenja takvih dela.

Iako se vršenjem krivičnih dela nanosi šteta i društvu i pojedincu, jer se njime povređuju i ugrožavaju ne samo dobra koja pripadaju društvu, već i dobra koja pripadaju pojedincu, primena krivičnih sankcija ne zavisi od volje oštećenih lica. One se ne primenjuju u ime i u interesu pojedinaca, već u ime i u interesu društva kao celine. Štiteći interese zajednice primenom krivičnih sankcija prema učiniocima krivičnih dela, država istovremeno štiti i interese pojedinaca kao članova zajednice. Prema tome, krivične sankcije predstavljaju reakciju u vidu represije koju preduzima država kao predstavnik društva u cilju njegove zaštite i zaštite pojedinaca od štetnih posledica koje im se nanose vršenjem krivičnih dela³. Dakle, krivične sankcije su sredstva za ostvarivanje zaštitne (garantivne) funkcije krivičnog prava.

Krivična sankcija⁴ predstavlja prinudnu meru za zaštitu društva od kriminaliteta, koju izriče sud učiniocu krivičnog dela, u krivičnom postupku i pod uslovima koji su određeni zakonom, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju sloboda i prava ili upozorenju učiniocu da će mu slobode ili prava biti oduzeti ili ograničeni ako ponovo izvrši krivično delo. U pravnoj teoriji se na sličan način određuje pojam krivične sankcije. Tako G. Marjanovik⁵ pod krivičnom sankcijom smatra pravno organizovanu prinudnu meru koja se primenjuje prema licu koje je povredilo krivičnopravnu normu. Ž. Horvatić⁶ krivičnopravne sankcije određuje kao zakonom propisane sadržaje i načine kaznenopravne prinude koje nakon sprovedenog postupka primenjuje državna sudska vlast prema učiniocu krivičnog dela radi ostvarenja opšte svrhe svih i posebne svrhe upravo izrečene vrste sankcije. P. Novoselec⁷ pod krivičnim sankcijama podrazumeva državne mere izrečene u krivičnom postupku učiniocima krivičnih dela koje se sastoje u gubitku ili ograničavanju njihovih prava.

Krivično pravo Republike Srbije poznaje više vrsta krivičnih sankcija za pravna lica. Njih propisuje član 12. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela (ZOPLKD)⁸. To su: a) kazne, b) mere upozorenja i c) mere bezbednosti. To je pluralistički sistem krivičnih sankcija za pravna lica⁹.

KAZNE

Osnovna i najznačajnija vrsta krivičnih sankcija, dugo vremena jedina sankcija koja je i danas propisana u posebnom delu Krivičnog zakonika za najveći broj krivičnih dela

³ B. Petrović, D. Jovašević (2005), *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*. Pravni fakultet, Sarajevo, 275.

⁴ D. Jovašević, Lj. Mitrović, V. Ikanović (2017), *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo*. Univerzitet Apeiron, Banja Luka, 189-193.

⁵ G. Marjanovik (1998), *Makedonsko krivično pravo, Opšt del*. Prosvetno del, Skopje, 261.

⁶ Ž. Horvatić (2003), *Kazneno pravo, Opći dio*. Pravni fakultet, Zagreb, 134.

⁷ P. Novoselec (2004), *Opći dio kaznenog prava*. Pravni fakultet, Zagreb, 327.

⁸ M. Simović, D. Jovašević (2018), *Leksikon krivičnog prava Bosne i Hercegovine*. ANUBIH, Sarajevo, 246-248.

⁹ *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 98/2008.

jeste kazna. Ona daje pečat celokupnom krivičnom pravu, a često mu daje i naziv "kazneno pravo". Upravo zbog prirode, karakteristika, značaja i obima primene kazna je zaokupljala pažnju pravne teorije. Kazna je zakonom propisana mera društvene reakcije koju primenjuju zakonom određeni državni organi protiv učinioca krivičnog dela. Najčešće se kazna određuje kao prinudna mera predviđena u zakonu koju izriče sud učiniocu skrivljenog krivičnog dela u cilju zaštite čoveka i drugih osnovnih društvenih vrednosti, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju njegovih sloboda i prava.

Prema članu 42. Krivičnog zakonika¹⁰ (KZ), posle novele iz maja 2019. godine, svrha kažnjavanja jeste preventivno-represivno određena kao: a) sprečavanje učinioca da čini krivična dela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična dela (specijalna prevencija), b) uticanje na druge da ne čine krivična dela (opšta prevencija), c) izražavanje društvene osude za krivično delo, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona (opšta prevencija) i d) ostvarivanje pravednosti i srazmernosti između učinjenog dela i težine krivične sankcije (represija). Domaći zakonodavac polazi od shvatanja da je krajnji cilj kazne zaštita društva od kriminaliteta, a da je njen neposredni cilj sprečavanje učinioca da čini krivična dela (specijalna prevencija), a zatim i opšta prevencija - uticanjem na građane da poštuju norme pravnog poretka i da se uzdrže od kršenja propisa i vršenja krivičnih dela kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrednosti¹¹.

U sistemu kazni za pravna lica kao učinioce krivičnog dela (član 13. ZOPLKD) razlikuju se: a) novčana kazna i b) prestanak pravnog lica. Ove kazne se mogu izreći samo kao glavne kazne. To su kazne koje nisu propisane u Krivičnom zakoniku (u posebnom delu) ni kod jednog krivičnog dela, već sud kada utvrdi da je određeno pravno lice odgovorno za to delo, po svom nahođenju imajući u vidu objektivne i subjektivne okolnosti učinjenog lica i učinioca bira vrstu i meru kazne.

Novčana kazna

Novčana kazna je imovinska kazna kojom se učiniocu krivičnog dela utvrđuje obaveza da u određenom roku uplati presudom određeni novčani iznos u korist države. Ovo je osnovna kazna za pravno lice kao učinioca krivičnog dela¹². Izricanjem novčane kazne između učinioca krivičnog dela i države stvara se obligacioni odnos u kome se država pojavljuje kao poverilac, a učinilac dela kao dužnik. Za razliku od fizičkog lica kao učinioca krivičnog dela kome se novčana kazna može izreći na dva načina: a) u dnevnim iznosima i b) u određenom iznosu, pravnom licu se novčana kazna izriče uvek u određenom, fiksnom iznosu (član 14. ZOPLKD) u okviru propisane najmanje i najveće mere novčane kazne (opšti minimum i opšti maksimum). Naime, novčana kazna se može izreći u rasponu od sto hiljada dinara do petsto miliona dinara.

Kod izricanja novčane kazne u određenom iznosu zakon je postavio određena ograničenja do sledećih iznosa: 1) od 100.000 do milion dinara za krivična dela za koja se može

¹⁰ *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

¹¹ D. Jovašević (2012), *Korporativno krivično pravo*. Sven, Niš, 116-121.

¹² K. Turković et al (2013), *Komentar Kaznenog zakona*. Narodne novine, Zagreb, 178-179.

izreći kazna zatvora do jedne godine ili novčana kazna, 2) od milion do dva miliona dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do tri godine, 3) od dva miliona do pet miliona dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do pet godina, 4) od pet miliona do deset miliona dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do osam godina, 5) od deset do dvadeset miliona dinara za krivična dela za koja se može izreći kazna zatvora do deset godina i 6) najmanje dvadeset miliona dinara za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora preko deset godina.

Kod izricanja novčane kazne sud je dužan u presudi da odredi i rok njenog plaćanja koji ne može da bude kraći od 15 dana, ni duži od tri meseca. Rok se računa od dana pravnosnažnosti presude. U opravdanim slučajevima sud može da dozvoli isplatu novčane kazne u otplatama (ratama), ali je tada dužan da odredi broj rata, njihov iznos i rok isplate koji ne može da bude duži od jedne godine (član 51. KZ)¹³. Rešenje kojim se određuje izvršenje novčane kazne izvršava nadležni sud u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (ZIKS)¹⁴. Pravnosnažna odluka kojom je izrečena novčana kazna (ili je odlučeno o naknadi troškova krivičnog postupka) izvršava se kada protekne rok određen u odluci za plaćanje novčane kazne (odnosno za naknadu troškova postupka). Ovaj se rok računa od dana kada je osuđenom pravnom licu ili licu koje je dužno da naknadi troškove dostavljena pravnosnažna odluka (čl. 57-58. ZOPLKD)¹⁵.

U slučaju da osuđeno pravno lice u određenom roku ne plati u celosti određenu visinu novčane kazne, pristupa se njenoj prinudnoj naplati (član 59. ZOPLKD), kao i naplati troškova krivičnog postupka. Troškove prinudne naplate snosi osuđeno pravno lice. U postupku za prinudnu naplatu novčane kazne i troškova krivičnog postupka primenjuju se odredbe o prinudnoj naplati po Zakonu o platnom prometu. Ako se istovremeno vrši prinudna naplata novčane kazne (i troškova krivičnog postupka), zakon je utvrdio redosled naplate. To znači da se, prvo, naplaćuju troškovi krivičnog postupka (član 61. ZOPLKD). Ako se usled naplate novčane kazne imovina osuđenog pravnog lica umanjuje u meri da se više ne može namiriti dosuđeni imovinskopravni zahtev oštećenog, taj se zahtev namiruje iz naplaćene novčane kazne, ali najviše do visine kazne. U slučaju kada se izrečena novčana kazna ne može naplatiti od osuđenog pravnog lica u celini ili ne može da se naplati uopšte, o tome se obaveštava sud koji je doneo prvostepenu presudu o novčanoj kazni (član 62. ZOPLKD).

Prestanak pravnog lica

Najteža kazna koja se može izreći pravnom licu kao učiniocu krivičnog dela je kazna prestanka pravnog lica (član 18. ZOPLKD). Ova se kazna može izreći ako je delatnost pravnog lica u celini ili znatnoj meri bila u funkciji vršenja krivičnih dela. Dakle, primena ove kazne dolazi u obzir kada je pravno lice svoju registrovanu delatnost iskoristilo kao sredstvo ili način za vršenje krivičnih dela u celini ili u većem obimu, u značajnijoj meri.

¹³ Sud može dozvoliti plaćanje novčane kazne u ratama i nakon što je presuda postala pravnosnažna. U tom slučaju odluka o plaćanju u ratama se donosi rešenjem protiv koga je dozvoljena žalba (rešenje Okružnog suda u Beogradu Kž. 3016/2008).

¹⁴ *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 55/2014.

¹⁵ D. Jovašević (2011), *Leksikon krivičnog prava*. Službeni glasnik, Beograd, 431-438.

Nakon pravnosnažnosti presude kojom je izrečena kazna prestanka pravnog lica sprovodi se postupak likvidacije, stečaja ili prestanka pravnog lica. Kazna prestanka pravnog lica se izvršava brisanjem osuđenog pravnog lica iz registra pravnih lica u koje je ono upisano (član 63. ZOPLKD). Po prijemu rešenja o izvršenju kazne prestanka pravnog lica, organ koji vodi registar pravnih lica vrši upis izrečene kazne i o tome se odmah obaveštavaju organi nadležni za sprovođenje postupka likvidacije, stečaja ili prestanka pravnog lica na drugi način (član 64. ZOPLKD). Postupak stečaja uređuju: a) Zakon o stečaju¹⁶ i b) Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje¹⁷.

Po prijemu rešenja o izvršenju kazne prestanka pravnog lica organizacija za prinudnu naplatu nalaže svim bankama: a) da blokiraju dinarske i devizne račune osuđenog pravnog lica, b) da dostave podatke o stanju na tim računima i c) da ne otvaraju nove račune. Izveštaj o stanju sredstava na računima osuđenog pravnog lica organizacija za prinudnu naplatu dostavlja sudu koji je izrekao prvostepenu presudu (član 65. ZOPLKD). Postupak likvidacije ili stečaja privrednog društva kome je izrečena ova kazna sprovodi se prema pravilima koja su određena zakonom za postupak likvidacije, odnosno za bankrot kao oblik stečajnog postupka. Postupak likvidacije ili stečaja banke ili društva za osiguranje sprovodi se u skladu sa odredbama zakona kojima se reguliše postupak likvidacije ili stečaja tih pravnih lica (član 66. ZOPLKD). Postupak prestanka pravnog lica na drugi način sprovode osnivači pravnog lica na osnovu akta kojim je utvrđen režim podele imovine, postupak namirenja poverilaca i način zaštite njihovih prava.

Po proteku roka od tri meseca od upisa rešenja o izvršenju kazne prestanka pravnog lica u registar pravnih lica, organ koji vodi taj registar proverava da li je pokrenut postupak likvidacije ili stečaja osuđenog pravnog lica. Ako postupak likvidacije ili stečaja nije pokrenut, organ koji vodi registar pravnih lica - privrednih subjekata obaveštava o tome javnog tužioca koji u cilju zaštite prava poverilaca pokreće stečajni postupak. Za pokretanje stečajnog postupka nad osuđenim pravnim licem je nadležan javni tužilac po čijem je zahtevu uopšte i vođen prvostepeni krivični postupak (član 67. ZOPLKD). Nakon sprovedenog postupka likvidacije, stečaja ili prestanka pravnog lica na drugi način, organ koji vodi registar pravnih lica izvršava brisanje osuđenog pravnog lica iz registra. O upisu izrečene kazne i brisanju osuđenog pravnog lica iz registra organ koji ga vodi obaveštava sud koji je izrekao prvostepenu presudu (član 68. ZOPLKD).

ODMERAVANJE KAZNE

Različiti su oblici i vidovi protivpravnog ponašanja pojedinaca i grupa kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićena društvena dobra i vrednosti. Za učinioce ovih ponašanja zakoni svih država predviđaju krivične sankcije koje se temelje na principu pravičnosti – da svaki učinilac krivičnog dela bude kažnjen za učinjeno delo. No, da bi sud u skladu sa zakonom određenim pravilima učinio krivičnog dela mogao da izrekne jednu ili više kazni ili drugih krivičnih sankcija potrebno je da budu ispunjeni uslovi predviđeni odredbama Krivičnog zakonika¹⁸. Ti uslovi se odnose na sistem pravila o odmeravanju kazne koja

¹⁶ *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 104/2009, 99/2011, 71/2012, 83/2014, 113/2017, 44/2018 i 95/2018.

¹⁷ *Službeni glasnik Republike Srbije* br. 14/2015 i 44/2018.

¹⁸ D. Jovašević (2002), *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*. Službeni list, Beograd, 246-257.

treba da bude individualizirana konkretnom učiniocu konkretnog krivičnog dela i saobražena sa svrhom kažnjavanja¹⁹. Odmeravanjem kazne sud vrši individualizaciju kazne na taj način što učiniocu krivičnog dela izriče kaznu koja će po vrsti i visini pružiti najveće izgleda za ostvarenje svrhe kazne, odnosno za ostvarenje zaštite društva i društvenih dobara, s jedne strane, odnosno za ostvarenje specijalne prevencije osuđenog lica, s druge strane.

Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

Odmeravanje kazne je postupak suda kojim određuje vrstu i meru kazne prema pravnom licu kao učiniocu krivičnog dela. Pri odmeravanju novčane kazne pravnom licu za učinjeno krivično delo (član 15. ZOPLKD) sud je dužan da se pridržava sledećih pravila²⁰: a) kazna se odmerava u granicama koje su zakonom propisane za učinjeno krivično delo (kazneni okviri), b) uzima se u obzir svrha kažnjavanja (član 42. KZ) i c) uzimaju se u obzir sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, a naročito sledeće: 1) stepen odgovornosti pravnog lica za učinjeno krivično delo, 2) veličina pravnog lica, 3) položaj i broj odgovornih lica u pravnom licu koja su učinila krivično delo, 4) mere koje je pravno lice preduzelo u cilju sprečavanja i otkrivanja krivičnog dela i 5) mere koje je pravno lice preduzelo prema odgovornom licu nakon učinjenog krivičnog dela.

No, za odmeravanje kazne pravnom licu od značaja su i odredbe koje daju sudu ovlašćenje da primeni posebna pravila koja se odnose na: a) ublažavanje kazne i b) oslobođenje od kazne.

Ublažavanje kazne

Ublažavanje kazne je način odmeravanja kazne putem ovlašćenja suda da može učiniocu krivičnog dela izreći kaznu ispod granice zakonom propisane kazne ili blažu vrstu kazne. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti imaju dejstvo na odmeravanje kazne učiniocu dela samo u granicama posebnog minimuma i posebnog maksimuma kazne određene zakonom za to delo. Međutim, u izvesnim slučajevima krivično delo može da bude izvršeno pod takvim okolnostima koje ga čine lakim, pa odmeravanje kazne u zakonom predviđenim granicama ne bi bilo pravično, niti bi odgovaralo svrsi kažnjavanja. Imajući u vidu ovakve slučajeve, krivična zakonodavstva predviđaju posebna pravila za ublažavanje kazne.

Ublažavanje kazne se vrši tako što se učiniocu krivičnog dela izriče kazna ispod granice propisane zakonom za to delo ili se izriče blaža kazna (blaža kazna je ona kazna koja je po načinu izvršenja ili po dejstvu lakša za učinioca dela). Postoje tri sistema zakonskog propisivanja ublažavanja kazne: 1) da se osnovi za ublažavanje kazne izričito predvide u zakonu tako da sud ima samo da utvrdi njihovo postojanje i da ublaži kaznu, 2) da se sudu daju široka ovlašćenja bez utvrđivanja posebnih pravila o ublažavanju kazne i 3) kombinovani sistem prema kome zakon propisuje osnove, granice i pravila za ublažavanje kazne,

¹⁹ Smatra se da je primarni zadatak suda da odmeri kaznu tako da njome budu ostvarene sve svrhe kažnjavanja – odnosno da se njome izravna krivica učinioca i ostvari retribucija uz istovremeno ostvarenje specijalne i generalne prevencije.

²⁰ B.Petrović, D.Jovašević, A.Ferhatović (2016), *Krivično pravo 2*. Pravni fakultet, Sarajevo, 129-145.

ali ovlašćuje sud da o primeni ublažavanja kazne odlučuje po svom uverenju u konkretnom slučaju.

Ublažavanje kazne je predviđeno u članu 56. KZ kao opšti i posebni institut. Ublažavanje kazne kao opšti institut primenjuje se u tri slučaja od kojih se prva dva nazivaju "zakonsko ublažavanje kazne", a treći "sudsko ublažavanje kazne": 1) kada zakon predviđa da se kazna može ublažiti pri postojanju okolnosti koje imaju karakter opštih osnova za ublažavanje kazne: a) prekoračenje nužne odbrane, b) prekoračenje krajnje nužde, c) otklonjiva sila i pretnja, d) bitno smanjena uračunljivost, e) pokušaj krivičnog dela i f) pomaganje, 2) kada zakon predviđa da se pri postojanju određenih okolnosti učinilac krivičnog dela može osloboditi od kazne, pa je sud ovlašćen da takvom učiniocu ublaži kaznu: a) nepodoban pokušaj i b) dobrovoljni odustanak i 3) kada postoje naročito olakšavajuće okolnosti pri izvršenju krivičnog dela, pa sud oceni da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Za ublažavanje kazne u ovom slučaju, potrebna su dva uslova: a) da je delo izvršeno pod dejstvom najmanje dve ili više naročito olakšavajućih okolnosti koje tako deluju da je izvršeno delo dobilo "naročito lak vid" i b) da sud dođe do uverenja da se u konkretnom slučaju svrha kažnjavanja može ostvariti i primenom blaže kazne prema učiniocu. Ublažavanje kazne kao poseban institut predviđeno je kod pojedinih krivičnih dela u odredbama posebnog dela Krivičnog zakonika.

U teoriji i zakonodavstvu se razlikuje vide deoba ublažavanja kazne. Tako se ublažavanje kazne može vršiti na dva načina: a) po meri i b) po vrsti kazne. Ublažavanje po meri (visini) kazne postoji kada se učiniocu krivičnog dela izriče ista vrsta kazna koja je u zakonu propisana za to delo, ali u manjem iznosu od propisanog. Ublažavanje po vrsti kazne postoji kada sud umesto propisane vrste kazne za to delo izrekne blažu vrstu kazne (npr. kada umesto kazne zatvora izrekne novčanu kaznu ili kaznu rada u javnom interesu). Ublažavanje kazne takođe može da bude: a) ograničeno i b) neograničeno. Ograničeno ublažavanje postoji kada zakon određuje pravila za ublažavanje, tj. u kojim slučajevima i do kojih granica se kazna može ublažiti kada su za to ispunjeni uslovi. Neograničeno ublažavanje postoji kada zakonodavac ovlasti sud da vrši ublažavanje po svojoj slobodnoj oceni pri čemu sud odlučuje ne samo da li će izvršiti ublažavanje, nego i to da li će kaznu ublažiti po vrsti ili po iznosu.

Pri postojanju uslova za ublažavanje kazne, sud može ublažiti kaznu samo u granicama koje su zakonom određene (član 16. ZOPLKD): 1) ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisano milion dinara, novčana kazna se može ublažiti do sto hiljada dinara, 2) ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisano dva miliona dinara, novčana kazna se može ublažiti do milion dinara, 3) ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisano pet miliona dinara, novčana kazna se može ublažiti do dva miliona i petsto hiljada dinara, 4) ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisano deset miliona dinara, novčana kazna se može ublažiti do pet miliona dinara i 5) ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisano dvadeset miliona dinara, novčana kazna se može ublažiti do deset miliona. Ublažavanje čije su granice utvrđene posebnim pravilima naziva se ograničeno ublažavanje kazne. Nasuprot njemu, stoji neograničeno ublažavanje kazne koje se primenjuje kao alternativa oslobođenju od kazne.

Oslobođenje od kazne

Oslobođenje od kazne je fakultativno ovlašćenje suda u postupku odmeravanja kazne učiniocu krivičnog dela kada se u krivičnom postupku utvrdi da je on skrivljeno izvršio određeno krivično delo, ali se oslobađa od kazne²¹. Opšti princip krivičnog prava jeste da svako lice koje izvrši krivično delo i koje je krivo za to delo bude kažnjeno. Međutim, u izuzetnim slučajevima zakon dozvoljava mogućnost sudu da učinioca krivičnog dela potpuno oslobodi od u zakonu propisane kazne za učinjeno delo. Oslobođenje od kazne znači da se učinilac oslobađa od svake kazne (glavne i sporedne). U ovom slučaju sud donosi presudu kojom učinioca oglašava krivim, ali ga oslobađa od kazne. Takva presuda je osuđujuća, pa se ovakav učinilac smatra osuđenim bez obzira što je oslobođen od kazne. Osuda se uvodi u kaznenu evidenciju i briše posle jedne godine ako osuđeno lice ne izvrši novo krivično delo. Oslobođenje od kazne ne obuhvata mere bezbednosti tako da njihova primena nije isključena, mada je u praksi retka. To je fakultativni institut o čijoj primeni u konkretnom slučaju odlučuje sud.

Postoje dva osnova za oslobođenje od kazne (čl 58-59. KZ). To su: a) opšti i b) posebni osnovi. Oslobođenje od kazne kao opšti osnov se javlja u sledećim slučajevima: 1) kada zakon izričito predvidi oslobođenje od kazne pri postojanju određenih instituta koji dovode u pitanje opravdanost i svrsishodnost primene kazne (član 58. KZ): a) prekoračenje nužne odbrane usled jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom, b) prekoračenje krajnje nužde pod naročito olakšavajućim okolnostima, c) nepodoban pokušaj i d) dobrovoljni odustanak, 2) kada je krivično delo učinjeno iz nehata, a posledice dela tako teško pogađaju učinioca²² da izricanje kazne očigledno ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja (član 58. stav 2. KZ). Do ovakvih slučajeva dolazi najčešće kod saobraćajnih i drugih nehatnih delikata kada učinilac prouzrokuje tešku telesnu povredu ili smrt njemu bliskog lica, 3) u slučaju izvršenja krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora do pet godina ako učinilac posle izvršenja dela, a pre nego što je saznao da je otkriven otkloni posledice dela ili nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim delom (član 58. stav 3. KZ) i 4) u slučaju izvršenja krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna kada učinilac ispuni sve obaveze iz sporazuma o poravnanju sa oštećenim: naknadi štetu, vrati imovinsku korist, izvini se i sl. (član 59. stav 1. KZ).

Pored ovih osnova za oslobođenje od kazne (koji se primenjuju pri odmeravanju kazne fizičkom licu kao učiniocu krivičnog dela), zakon je predvideo i dva osnova za oslobođenje od kazne koji su specifični za pravno lice kao učinioca krivičnog dela (član 19. ZOPLKD). Oni se primenjuju ako pravno lice: a) otkrije i prijavi krivično delo pre nego što je saznao za pokretanje krivičnog postupka i b) dobrovoljno i bez odlaganja otkloni nastale štetne posledice krivičnog dela ili izvrši povraćaj protivpravno stečene imovinske koristi.

²¹ U pravnoj teoriji ima shvatanja da je oslobođenje od kazne posebna, samostalna parapenalna sankcija koju sud izriče učiniocu skrivljenog krivičnog dela budući da se mere bezbednosti mogu izreći i uz oslobođenje od kazne, a radi se o merama koje su suplementarnog, sporednog karaktera koje se izriču uz druge vrste krivičnih sankcija.

²² Ovdje se mora raditi o posledicama koje bi naročito (u većem obimu ili stepenu) pogađale prosečnog čoveka što je u skladu sa zahtevima generalne prevencije.

Oslobođenje od kazne kao poseban osnov je predviđeno u posebnom delu Krivičnog zakonika kod pojedinih krivičnih dela. Sud u svakom konkretnom slučaju ceni da li treba da primeni ovu zakonsku mogućnost vodeći računa o tome da li bi sa aspekta kriminalne politike bilo opravdano učinio osloboditi od kazne ili mu samo izreći blažu kaznu.

USLOVNA OSUDA

Druga vrsta krivičnih sankcija koju poznaje pozitivno krivično pravo Republike Srbije jesu mere upozorenja. Za razliku od fizičkog lica kome se mogu izreći dve vrste ovih mera: a) uslovna osuda i b) sudska opomena, pravnom licu se može izreći samo jedna vrsta mera upozorenja. To je uslovna osuda. Uslovna osuda je odlaganje izvršenja utvrđene kazne učiniocu krivičnog dela pod uslovom da za vreme koje odredi sud ne izvrši novo krivično delo²³. Ako uslovno osuđeno lice ne izvrši novo krivično delo u određenom roku i ispuni druge postavljene obaveze tada do izvršenja kazne neće ni doći, a ono će se smatrati kao da nije osuđivano. U protivnom, uslovna osuda se opoziva, a utvrđena kazna izvršava. To znači da je uslovna osuda opraštanje kazne (ili privremeno odricanje države da izrekne kaznu) učiniocu dela od strane društva pod određenim uslovima, opraštanje koje je bazirano na uverenju da će se učinilac ubuduće vladati u skladu sa normama pravnog poretka i da neće vršiti krivična dela.

U Republici Srbiji uslovna osuda je samostalna krivična sankcija gde sud utvrđuje kaznu učiniocu za izvršeno krivično delo i istovremeno određuje da se ona neće izvršiti ako osuđeni za vreme koje sud odredi, a koje ne može biti kraće od jedne ni duže od tri godine (vreme proveravanja ili vreme kušnje), ne bude odgovorno za novo krivično delo (član 20. ZOPLKD). To znači da se izricanjem uslovne osude učiniocu krivičnog dela utvrđuje kazna, ali se ne izriče, što ukazuje na karakter ove vaspitno-prekorne i upozoravajuće sankcije. U teoriji se mogu naći i shvatanja prema kojima kod uslovne osude država ne odustaje od reakcije na krivično delo čime se ostvaruje pravednost, te generalna i specijalna prevencija, ali se prema učiniocu krivičnog dela pokazuje obzirnost tako da se pošteduje od izvršenja kazne²⁴. U nekim pravnim sistemima uslovnu osudu kao vrstu krivične sankcije pored suda mogu da izriču i vansudski organi (npr. predsednik republike²⁵).

Uslovna osuda se pojavljuje u dva oblika i to kao: a) uslovna osuda i b) uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom.

Izricanje uslovne osude

Za izricanje uslovne osude pravnom licu kao učiniocu krivičnog dela potrebno je ispunjenje dva kumulativna uslova. To su: 1) formalni uslov - da je učiniocu za izvršeno

²³ U savremenom krivičnom pravu poznata je i parcijalna uslovna osuda. Tako član 132-31. francuskog Krivičnog zakonika i član 43. austrijskog Krivičnog zakonika predviđaju mogućnost uslovnog odlaganja izvršenja dela utvrđene kazne zatvora. U tom slučaju se uslovna osuda pretvara u anticipirani uslovni otpust.

²⁴ V.Grozdanić, M.Škorić, I.Martinović (2013), *Kazneno pravo, Opći dio*. Pravni fakultet, Rijeka, 279.

²⁵ U Republici Hrvatskoj uslovnu osudu može da izrekne kao zamenu za kaznu zatvora i predsednik Republike u postupku pomilovanja osuđenog lica u smislu člana 3. stav 1. Zakona o pomilovanju.

krivično delo utvrđena novčana kazna u iznosu do pet miliona dinara. Pri tome je zakon postavio dva ograničenja u pogledu mogućnosti izricanja uslovne osude: a) ona se ne može izreći učinioocu krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od deset godina ili teža kazna i b) ona se ne može izreći ako nije proteklo više od pet godina od pravnosnažnosti ranije osude kojom je učinioocu izrečena kazna zatvora za umišljajno delo i 2) materijalni uslov - uverenje (ocena) suda da će se na osuđenog i bez izvršenja utvrđene kazne u dovoljnoj meri uticati da više ne vrši krivična dela. Sud do ovog uverenja dolazi imajući u vidu svrhu uslovne osude pri čemu se posebno uzimaju u obzir sledeće okolnosti: a) stepen odgovornosti pravnog lica za učinjeno krivično delo, b) mere koje je pravno lice preduzelo u cilju sprečavanja i otkrivanja krivičnog dela i c) mere koje je pravno lice preduzelo prema odgovornom licu nakon učinjenog krivičnog dela.

Svoje uverenje i činjenice na kojima ga zasniva sud je dužan da obrazloži u samoj presudi. I kad su ispunjeni ovi zakonom kumulativno predviđeni uslovi, sud može (a ne mora) da izrekne uslovnu osudu. Ako sud odluči da izrekne uslovnu kaznu, tada određuje vreme proveravanja²⁶ u konkretnom slučaju i uslove pod kojima odlaže izricanje kazne. Ti uslovi mogu da budu: a) obavezni i b) fakultativni. Obavezni uslov pri izricanju uslovne osude jeste da osuđeni za vreme proveravanja koje može da traje od jedne do tri godine ne učini novo krivično delo. Fakultativni uslovi pod kojima se izriče uslovna osuda mogu da budu: a) opšti i b) posebni : 1) opšti fakultativni uslovi se odnose na sva krivična dela i na sve učinioce pod pretpostavkom da taj uslov odgovara prirodi krivičnog dela i okolnostima pod kojima je učinjeno: a) da vrati imovinsku korist pribavljenu krivičnim delom, b) da naknadi štetu koja je prouzrokovana krivičnom delom i c) da ispuni druge obaveze predviđene u krivičnopravnim odredbama. Rok za ispunjenje ovako postavljenih obaveza se utvrđuje u okviru određenog vremena proveravanja, 2) posebni fakultativni uslovi mogu da se sastoje u obavezi osuđenog da izvrši neku od izrečenih mera bezbednosti (zabrana obavljanja određenih registrovanih delatnosti, oduzimanje predmeta) i 3) posebni fakultativni uslovi koji su u posebnom delu Krivičnog zakonika predviđeni kod pojedinih krivičnih dela koji odgovaraju njegovoj prirodi.

Opozivanje uslovne osude

Domaće krivično pravo predviđa kao razlog za opozivanje uslovne osude ako pravno lice u vreme trajanja roka proveravanja bude odgovorno za jedno ili više krivičnih dela (bez obzira da li su ta krivična dela izvršena za vreme trajanja ovog roka ili pre izricanja uslovne osude jer se za njih nije znalo u vreme suđenja). To znači da izvršenje novog krivičnog dela (član 21. ZOPLKD) predstavlja osnov koji dovodi do obaveznog ili fakultativnog opozivanja uslovne osude.

Uslovna osuda će se obavezno (obligatorno) opozvati ako osuđeno pravno lice u vreme proveravanja bude odgovorno za jedno ili više krivičnih dela za koja mu je izrečena novčana kazna od pet miliona dinara ili u većem iznosu.

²⁶ Vreme proveravanja (vreme kušnje ili probacije) se određuje na osnovu uverenja (ocene) suda o dužini vremena koje je potrebno za ostvarenje specijalne prevencije kao svrhe ostvarenja ove krivične sankcije. U tom slučaju sud treba da proceni koliko je vremena potrebno za specijalno preventivno dejstvo.

Uslovna osuda se može opozvati (fakultativno opozivanje) ako osuđeno pravno lice u vreme proveravanja bude odgovorno za jedno ili više krivičnih dela za koja mu je izrečena novčana kazna manja od pet miliona dinara. Za ocenu da li će opozvati uslovnu osudu u ovom slučaju sud obavezno uzima u obzir okolnosti koje se odnose na učinjeno krivično delo i na pravno lice, a posebno srodnost učinjenih krivičnih dela i njihov značaj. Pri tom je sud vezan zabranom izricanja uslovne osude ako pravnom licu za krivična dela utvrđena u uslovnoj osudi i za nova krivična dela treba izreći novčanu kaznu u iznosu preko pet miliona dinara.

Kada opozove uslovnu osudu sud primenom odredbi o odmeravanju kazne za dela u sticaju izriče jedinstvenu novčanu kaznu (za ranije učinjeno i za novo krivično delo) uzimajući kaznu iz opozvane uslovne osude kao utvrđenu koja se sistemom kumulacije uvećava za novoizrečene kazne. Ako ne opozove uslovnu osudu sud za novoučinjeno krivično delo može da izrekne: a) uslovnu osudu ili b) kaznu. Ako sud nađe da i za novo krivično delo treba izreći uslovnu osudu, tada utvrđuje jedinstvenu novčanu kaznu (za ranije učinjeno i za novoučinjeno krivično delo) i određuje novo vreme proveravanja koje može da se kreće od jedne do tri godine. Ovo vreme proveravanja počinje da teče od dana pravnosnažnosti nove presude. Ako osuđeno pravno lice u toku novog vremena proveravanja bude ponovo odgovorno za učinjeno krivično delo, tada sud obavezno (obligatorno) opoziva uslovnu osudu i izriče безусловnu novčanu kaznu.

Uslovna osuda se može opozvati u toku vremena proveravanja (član 70. KZ). Ako osuđeni u tom vremenu učini krivično delo koje povlači opozivanje uslovne osude, a to je presudom utvrđeno tek posle isteka vremena proveravanja, uslovna osuda se može opozvati najkasnije u roku od jedne godine od dana kada je proteklo vreme proveravanja. Ako osuđeni u određenom roku ne ispuni neku od postavljenih obaveza, sud može najkasnije u roku od jedne godine od dana kada je isteklo vreme proveravanja odrediti da se izvrši utvrđena kazna u uslovnoj osudi. Ako se posle izricanja uslovne osude utvrdi da je osuđeni izvršio krivično delo pre nego što je uslovno osuđen zbog čega ne bi bilo osnova za izricanje uslovne osude, uslovna osuda se može opozvati najkasnije u roku od jedne godine od dana kada je proteklo vreme proveravanja. Odluku o opozivanju uslovne osude donosi u formi presude sud koji je sudio u prvom stepenu. U njoj se moraju utvrditi osnov za opozivanje i razlozi kojima se sud rukovodio da opozove uslovnu osudu ako je reč o fakultativnom opozivu.

Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom

Uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom (član 71. KZ) je drugi oblik (modalitet) ove upozoravajuće sankcije uveden sa ciljem da se umanje razlike između kontinentalnog i angoameričkog sistema uslovne osude. Uvođenjem zaštitnog nadzora kao elementa probacije uz uslovnu osudu dobijen je kombinovan, nov oblik uslovne osude koji daje široke mogućnosti za ostvarivanje specijalne prevencije. Zaštitni nadzor obuhvata zakonom predviđene mere pomoći, staranja, nadzora i zaštite. Izricanje zaštitnog nadzora je fakultativno i zavisi od nahođenja suda. Naime, kada izrekne uslovnu osudu sud može da odredi da se pravno lice kao učinilac krivičnog dela stavi pod zaštitni nadzor za određeno vreme u toku trajanja vremena proveravanja (član 22. ZOPLKD). Zaštitni nadzor određuje sud u

presudi kojom izriče uslovnu osudu i određuje mere zaštitnog nadzora, njihovo trajanje i način njihovog ispunjavanja.

Sadržinu zaštitnog nadzora (član 22. ZOPLKD) čine sledeće obaveze: 1) organizovanje kontrole u cilju sprečavanja daljeg vršenja krivičnih dela, 2) uzdržavanje od poslovnih aktivnosti ako to može biti prilika ili podsticaj za ponovno vršenje krivičnih dela, 3) otklanjanje ili ublažavanje štete pričinjene krivičnim delom, 4) obavljanje rada u javnom interesu i 5) dostavljanje periodičnih izveštaja o poslovanju organu nadležnom za izvršenje zaštitnog nadzora. U svakom slučaju, kada se opredeli za izricanje uslovne osude sa zaštitnim nadzorom sud određuje i vreme trajanja ovako postavljene mere, s tim da se ovo vreme kreće u okviru vremena proveravanja. U toku trajanja zaštitnog nadzora sud može s obzirom na ostvarene rezultate da: a) pojedine obaveze ukine, b) postavljene obaveze zameni drugim obavezama, c) da opomene učinioca dela, d) da produži vreme ispunjenja pojedine obaveze i e) da ukine zaštitni nadzor ako se utvrdi da je njegova svrha već ostvarena budući da ovde zakon ne predviđa mogućnost opozivanja uslovne osude. Sa opozivanjem uslovne osude prestaje i zaštitni nadzor.

MERE BEZBEDNOSTI

Mere bezbednosti su posebna vrsta krivičnih sankcija koje se mogu izreći svakom učiniocu krivičnog dela : punoletnom ili maloletnom licu, licu koje je skrivljeno ili bez krivice izvršilo krivično delo, fizičkom ili pravnom licu. Njihovo uvođenje u krivično pravo pod uticajem italijanske pozitivne škole unosi dualitet krivičnih sankcija²⁷ i predstavlja napredak u organizovanom naporu države-društva da se suprotstavi kriminalitetu. Mere bezbednosti su sredstvo za zaštitu društva od kriminaliteta predviđene u zakonu koje izriče sud u zakonom predviđenom postupku učiniocu krivičnog dela zbog njegovog opasnog stanja ispoljenog krivičnim delom i koje se sastoje u oduzimanju ili ograničavanju njegovih sloboda i prava. Primena mera bezbednosti zasniva se na postojanju posebnog stanja opasnosti koje učinilac nosi u sebi, a koje može biti prouzrokovano biopsihičkim ili socijalnim faktorima. To opasno stanje predstavlja svojstvo učinioca krivičnog dela.

Prema članu 78. KZ svrha mera bezbednosti u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija jeste da se otklone stanja ili uslovi²⁸ koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće ne vrši krivična dela. Međutim, mere bezbednosti se ne mogu primeniti prema nekom licu kod koga postoje takva opasna stanja ili uslovi, sve dok on ne učini neko krivično delo predviđeno u zakonu, a koje proizilazi iz tog opasnog stanja. Prema tome, mere bezbednosti se mogu primeniti tek pošto je izvršeno krivično delo, tj. post delictum, a ne samo na osnovu postojanja opasnog stanja, tj. ante delictum. To znači da se merama bezbednosti ostvaruje specijalna prevencija.

²⁷ U nekim inostranim pravnim sistemima nema strogo formalne razlike između kazni i mera bezbednosti, već se krivične sankcije dele na : 1) redovne (osnovne) kazne : a) zatvor i b) novčana kazna , 2) posebne kazne za službena lic: a) otklanjanje sa funkcije i gubitak službe i b) disciplinske kazne za vojna lica i 3) uslovna osuda: a) stavljanje pod zaštitni nadzor, b) upućivanje u maloletnički zatvor, c) internacija i d) primena posebnog tretmana.

²⁸ Lj. Lazarević (2005), *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*. Savremena administracija, Beograd, 252-253.

Krivično pravo Republike Srbije poznaje tri vrste mera bezbednosti koje se mogu izreći odgovornom pravnom licu za učinjeno krivično delo (član 23. ZOPLKD): a) zabrana obavljanja određenih registrovanih delatnosti ili poslova, b) oduzimanje predmeta i c) javno objavljivanje presude. To znači da neka od navedenih mera bezbednosti može (a u određenim slučajevima i mora) biti izrečena odgovornom licu u pravnom licu – kao fizičkom licu. U smislu člana 5. ZOPLKD odgovorno lice je fizičko lice kome je pravno ili faktički pravno lice poverilo određeni krug poslova u pravnom licu, kao i lice koje je ovlašćeno, odnosno za koje se može smatrati da je ovlašćeno da postupa u ime pravog lica. Pravnom licu kao učiniocu krivičnog dela sud može da izrekne jednu ili više mera bezbednosti (kumulacija mera), ako su za to ispunjeni uslovi u konkretnom slučaju. Mere bezbednosti se, po pravilu, izriču uz druge krivične sankcije: a) kaznu i b) uslovnu osudu. Pri tome se mere: a) oduzimanja predmeta i b) javno objavljivanje presude mogu izreći ako je odgovornom pravom licu izrečena uslovna osuda (član 23. stav 3. ZOPLKD). Uz meru bezbednosti se može izreći i mera oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim delom.

Mere bezbednosti mogu da zastare u sledećim slučajevima (član 33. stav 2. ZOPLKD): a) kad protekne vreme za koje je pravnom licu izrečena mera zabrane obavljanja određenih registrovanih delatnosti ili poslova računajući od dana pravnosnažnosti sudske odluke, b) kad protekne pet godina od dana pravnosnažnosti presude kojom je izrečena mera bezbednosti oduzimanja predmeta i c) kad protekne tri meseca od dana pravnosnažnosti sudske odluke kojom je izrečena mera javnog objavljivanja presude. u svakom slučaju kada protekne dva puta onoliko vremena koliko je potrebno za nastupanje satarelости (relativna zastarelost), nastupa apsolutna zastarelost izvršenja izrečenih mera čijim istekom se mera više uopšte ne može izvršiti.

Zabrana obavljanja određenih registrovanih delatnosti ili poslova

Sud može odgovornom pravnom licu kao učiniocu krivičnog dela zabraniti da obavlja određene registrovane delatnosti ili poslove u vezi sa kojim je krivično delo učinjeno (član 24. ZOPLKD). U osnovi primene ove mere je otklanjanje opasnosti koja proizilazi iz delatnosti ili posla učinioca krivičnog dela, tako što se on onemogućava za određeno vreme u svojoj delatnosti koju je prethodno zloupotrebio i u vezi sa kojom je izvršeno krivično delo. Za izricanje ove mere potrebna su dva uslova: a) da je pravnom licu izrečena kazna i b) da je sud došao do uverenja na bazi ocene svih okolnosti izvršenog krivičnog dela da se opravdano može smatrati da bi dalje vršenje ove registrovane delatnosti ili poslova bilo opasno u smislu da se ponovi isto ili slično krivično delo. Izricanje ove mere je fakultativno. Pri izricanju ove mere sud određuje i njeno trajanje koje može da se kreće od jedne do tri godine računajući od dana pravnosnažnosti odluke.

Sud koji je u prvom stepenu izrekao ovu meru bezbednosti dostavlja pravnosnažnu odluku (član 69. ZOPLKD) sledećim licima: 1) organu koji je nadležan za vođenje poslova registracije pravnih lica radi odgovarajućeg upisa ili evidencije radi sprovođenja mere, 2) organu koji je nadležan za izdavanje dozvole ili odobrenja za vršenje određene registrovane delatnosti ili poslova, ako je propisano da se ta delatnost ili poslovi mogu obavljati samo po izdatoj dozvoli ili odobrenju nadležnog organa, 3) policiji na čijem području domaće

pravno lice ima sedište, odnosno strano pravno lice ima predstavništvo ili ogranak radi upisa u propisanu evidenciju i 4) nadležnom inspekcijском organu.

Oduzimanje predmeta

Ova stvarna mera bezbednosti²⁹ se sastoji u oduzimanju predmeta koji je bio namenjen ili upotrebljen za izvršenje krivičnog dela ili koji je nastao izvršenjem krivičnog dela pod uslovom da se nalaze u svojini pravnog lica (član 25. ZOPLKD)³⁰. No, ovom se merom mogu oduzeti predmeti i kada nisu u svojini pravnog lica u dva slučaja: a) ako to zahtevaju interesi opšte bezbednosti i b) ako to zahtevaju razlozi morala. Izricanjem ove mere se ne dira u prava trećih lica na naknadu štete od učinioца. Oduzimanje predmeta³¹ je po pravilu fakultativno, ali zakon može odrediti i obavezno oduzimanje predmeta kod pojedinih krivičnih dela.

Javno objavljivanje presude

Ova mera se sastoji u obavezi osuđenog pravnog lica (učinioca krivičnog dela) da o svom trošku istim putem kojim je krivično delo učinjeno ili na drugi odgovarajući način objavi sudsku odluku u celosti ili delimično (član 26. ZOPLKD). Logično je da se radi o pravnosnažnoj sudskoj odluci. Radi se o meri koja pogađa učinioca krivičnog dela, predstavlja njegovu stigmatizaciju i izlaže ga društvenoj blamaži, ali sa druge strane omogućava oštećenom licu da se otklone ili ublaže štetne posledice izvršenog krivičnog dela. Njenom primenom se otklanjaju štetne posledice po oštećenog i njegov ugled, utisak u društvu koji je narušen izvršenjem krivičnog dela.

Ova mera bezbednosti se može (fakultativno) izreći pravnom licu ako sud smatra da bi bilo korisno da se javnost upozna sa presudom, a naročito ako bi objavljivanje presude doprinelo da se otkloni opasnost po život ili zdravlje ljudi ili da se zaštiti opšti interes. To znači da je njena primena posebno korisna u slučaju izvršenja krivičnog dela kojim se prozrokovana opasnost za život ili zdravlje ljudi, a sud dođe do uverenja da bi objavljivanje presude doprinelo da se otkloni ili bar umanjí ta opasnost. Naravno, primena ove mere je opravdana i u slučaju zaštite drugog opšteg interesa. Ova se mera fakultativno izriče kao komplementarna krivična sankcija uz kaznu ili uslovnu osudu.

No, zakonom se može odrediti obavezno objavljivanje presude, s tim što sud u svakom slučaju zavisno od značaja krivičnog dela i potrebe obaveštavanja javnosti, odlučuje putem kojih sredstava javnog informisanja će se takva presuda objaviti (i na koji način – da li u celosti sa obrazloženjem ili u izvodu - delimično). Pri tome sud vodi računa da način objavljivanja presude omogući obaveštenost svih u čijem interesu ovakvu presudu zaista i

²⁹ U teoriji, ali i u uporednom krivičnom zakonodavstvu (Krivični zakonik Republike Nemačke u sedmom odeljku, u čl. 73-76a.) ima shvatanja prema kojima bi prirodi i svrsi ove mere bezbednosti više odgovarao karakter posebne krivičnopravne mere sui generis zajedno sa merom oduzimanja imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim delom.

³⁰ F.Bačić, (1998), *Kazneno pravo, Opći dio*. Pravni fakultet, Zagreb, 463.

³¹ B.Pavišić, V.Grozdanić, P.Veić (2007), *Komentar Kaznenog zakona*. Narodne novine, Zagreb, 69.

treba objaviti. Sud koji je vodio krivični postupak u prvom stepenu dostavlja izvršnu sudsku odluku kojom je izrečena ova mera bezbednosti radi objavljivanja i to uredniku određenog sredstva javnog informisanja. Troškove javnog objavljivanja presude snosi osuđeno pravno lice (član 70. ZOPLKD).

ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI

Mera oduzimanja imovinske koristi predstavlja posebnu krivičnopravnu meru sui generis koja se sastoji u oduzimanju od učinioca krivičnog dela novca, predmeta od vrednosti i svake druge imovinske koristi koja je pribavljena krivičnim delom (čl. 91-92. KZ). Njena pravna priroda je sporna, pa se u nekim krivičnim zakonima javlja kao mera bezbednosti, odnosno kao sporedna kazna. Ova mera ima dvojako određeni cilj: a) da niko ne može da zadrži imovinsku korist pribavljenu krivičnim delom i b) da se obešteti lice koje je oštećeno izvršenim krivičnim delom (pod uslovom da je ovo lice poznato i da je podnelo blagovremeno imovinskopravni zahtev za naknadu pričinjene štete). U osnovi primene ove mere se nalazi princip pravičnosti putem koga se uspostavlja imovinsko stanje koje je postojalo pre izvršenja krivičnog dela. No, ova mera ima i preventivni karakter jer se i samo osuđeno pravno lice, kao i potencijalni učinioci krivičnih dela teže odlučuju na izvršenje krivičnog dela (imovinskog karaktera iz lukrativnih pobuda) ako znaju da pribavljenu korist ne mogu da zadrže. Tako ova mera u svojoj prirodi sadrži i kaznene elemente, elemente zla koje se nanosi učiniocu dela. Radi se o krivičnopravnoj meri koja se izriče supsidijarno odlukom suda samo ukoliko imovinska korist još nije vraćena ili njeno oduzimanje nije sadržano u prehodno dosuđenom imovinskopravnom zahtevu.

Imovinska korist se oduzima sudskom odlukom kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog dela. Od učinioca se obavezno oduzima novac, predmeti od vrednosti i druga imovinska korist koji su pribavljeni krivičnim delom, a ako oduzimanje nije moguće (npr. zbog toga što je predmet uništen, izgubljen ili prodat nepoznatom licu), onda će se učinilac obavezati: a) da preda u zamenu drugu imovinsku korist koja odgovara vrednosti imovine pribavljene izvršenjem krivičnog dela ili proistekle iz krivičnog dela ili b) da plati novčani iznos koji odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi. Imovinska korist pribavljena krivičnim delom se oduzima i od pravnog ili fizičkog lica na koja je prenesena bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrednosti. Ova se korist oduzima ne samo od učinioca krivičnog dela, već i od drugog lica koje je izvršenjem krivičnog dela takvu korist pribavilo u konkretnom slučaju. U vezi sa primenom ove mere u teoriji i sudskoj praksi se razmatra pitanje pojma imovinske koristi. Pod ovom se korišću podrazumeva svaki imovinski efekat koji predstavlja protivpravnu dobit za učinioca. To nisu samo novac i predmeti, već i usluge, korišćenje određenih predmeta bez davanja adekvatne protivvrednosti, uštede, imovinska pogodovanja i sl., dakle, sve što ima neku imovinsku vrednost ili finansijske efekte. Izvan ovog pojma su nematerijalna pogodovanja lične prirode, osim ako nemaju neposredne finansijske prednosti, odnosno uštede.

Kao drugo sporno pitanje u praksi javlja se utvrđivanje visine imovinske koristi koja se mora oduzeti odlukom nadležnog suda. Ovde se razlikuje nekoliko shvatanja. Najšire je shvatanje koje traži da se učiniocu krivičnog dela priznaju svi troškovi koje je imao u vezi ili povodom izvršenja krivičnog dela, dok je nasuprot njemu shvatanje prema kome učiniocu ne treba priznati nikakve troškove, već mu treba oduzeti celokupnu pribavljenu

imovinsku korist. Između ovih je umereno shvatanje prema kome se učiniocu dela pri utvrđivanju visine pribavljene imovinske koristi moraju priznati određeni troškovi koje je imao u vezi izvršenja krivičnog dela, ali se tu shvatanja razilaze u pogledu određivanja koji su troškovi "opravdani", odnosno koji troškovi predstavljaju materijalni ekvivalent za trud učinioca uložen u radnju krivičnog dela ili koji proizilaze iz same prirode izvršenog dela. Prema "teoriji salda" od učinioca krivičnog dela se oduzima samo "čista dobit", naime od ukupne vrednosti koju učinilac ostvari izvršenim krivičnim delom oduzimaju se nužni troškovi i izdaci učinioca³².

Oduzimanje imovinske koristi treba razlikovati od prava oštećenog na naknadu štete koja mu je pričinjena izvršenim krivičnim delom. U tom cilju član 93. KZ uređuje zaštitu prava oštećenog i odnos njegovog prava prema primeni posebne krivičnopravne mere oduzimanja imovinske koristi. Ovde se razlikuje dve situacije: a) kada je oštećeni u krivičnom postupku podneo imovinskopravni zahtev za naknadu štete i b) kada oštećeni u krivičnom postupku nije podneo imovinskopravni zahtev. U prvoj situaciji moguća su dva rešenja: a) ako je u krivičnom postupku usvojen imovinskopravni zahtev oštećenog, tada sud izriče oduzimanje imovinske koristi samo ukoliko ona prelazi dosuđeni imovinskopravni zahtev oštećenog i u tom iznosu i b) ako je oštećeni u krivičnom postupku u pogledu imovinskopravnog zahteva upućen na parnicu, onda on može tražiti da se namiri iz oduzete imovinske koristi pod uslovom da pokrene parnicu u roku od šest meseci do dana pravnosnažnosti odluke kojom je upućen na parnicu (objektivni rok). U drugoj situaciji, kada oštećeni nije u krivičnom postupku podneo imovinskopravni zahtev, on može zahtevati namirenje iz oduzete imovinske koristi samo ako je radi utvrđivanja svog zahteva pokrenuo parnicu u roku od tri meseca od saznanja za presudu kojom je izrečeno oduzimanje imovinske koristi (subjektivni rok), a najdalje u roku od tri godine od dana pravnosnažnosti odluke o oduzimanju imovinske koristi. U svakom slučaju oštećeni mora u roku od tri meseca od dana pravnosnažnosti odluke kojom je usvojen njegov imovinskopravni zahtev da zatraži namirenje iz oduzete imovinske koristi.

ZAKLJUČAK

Odavno je postala jasna činjenica da i pravna lica mogu da vrše teška krivična dela kojima se prouzrokuje velika materijalna šteta drugim fizičkim i pravnim licima, pa čak i čitavim državama. Stoga je krajem 20. veka u nizu država na bazi međunarodnih standarda sadržanih u relevantnim međunarodnim dokumentima univerzalnog i regionalnog karaktera uvedena krivična odgovornost pravnih lica. Za krivična dela, dakle, pored odgovornih lica u pravnom licu mogu da pod zakonom određenim uslovima odgovoraju i određena domaća ili strana pravna lica.

Za pravna lica kao učinioce krivičnih dela sva savremena krivična zakonodavstva, pa tako i zakonodavstvo Republike Srbije posle donošenja Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična dela iz 2008. godine propisuju različite vrste i mere krivičnih sankcija. Među sankcijama se po svom značaju, prirodi i karakteru izdvajaju kazne. Razlikuju se dve vrste kazne. To su: a) novčana kazna i b) kazna prestanka pravnog lica. Pored pojma,

³² D. Jovašević, Lj. Mitrović, V. Ikanović (2018), *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*. Službeni glasnik, Banja Luka, 438-439.

elemenata, karaktera i uslova za izricanje i vreme izvršenja ovih kazni, pozitivno krivično pravo u Republici Srbiji predviđa i posebna pravila za odmeravanje u zakonu propisane kazne svakom pojedinom pravnom licu za učinjeno konkretno krivično delo. Tu se razlikuje nekoliko pravila kao što su: olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, ublažavanje kazne i oslobođenje od kazne.

Izrečena određena kazna pravnom licu ili kazna za određeno krivično delo povlači za sobom i određene pravne posledice osude. One mogu da se jave u dva oblika i to kao: a) gubitak određenih prava i b) zabrana sticanja određenih prava. No, protekom određenog roka od izvršene, zastarele ili oproštene kazne pod zakonom propisanim uslovima dolazi do rehabilitacije pravnog lica kao učinioaca krivičnog dela. Tada dolazi do brisanja osude iz kaznene evidencije i prestanka svih pravnih posledica osude ili mera bezbednosti.

Pored kazni, kao osnovne i najznačajnije vrste krivičnih sankcija u suzbijanju kriminaliteta pravnih lica, u Republici Srbiji su u primeni i: a) uslovna osuda koja se javlja u dva oblika ispoljavanja sa istim rokom proveravanja od tri godine i b) tri mere bezbednosti, od kojih poseban značaj ima jedina stvarna mera i to oduzimanje predmeta koji je upotrebljen ili namenjen za izvršenje krivičnog dela ili je nastao njegovim izvršenjem. No, posebnu ulogu i značaj ima i posebna mera preventivnog karaktera – mera sui generis koja nosi naziv: oduzimanje imovinske kojisti koju je pravno lice pribavilo izvršenjem krivičnog dela.

LITERATURA:

- Bačić, F. (1998), *Kazneno pravo, Opći dio*. Zagreb, Pravni fakultet
- Grozđanić, V., Škorić, M., Martinović, I. (2013), *Kazneno pravo, Opći dio*. Rijeka, Pravni fakultet
- Horvatić, Ž. (2003), *Kazneno pravo, Opći dio*. Zagreb, Pravni fakultet
- Horvatić, Ž. (2003), *Kazneno pravo, Opći dio*. Zagreb, Pravni fakultet
- Jovašević, D. (2002), *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*. Beograd, Službeni list
- Jovašević, D. (2011), *Leksikon krivičnog prava*. Beograd, Službeni glasnik
- Jovašević, D. (2012), *Korporativno krivično pravo*, Niš, Sven
- Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2017), *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo*, Banja Luka, Univerzitet Apeiron
- Jovašević, D. (2018), *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, Dosije
- Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2018), *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Banja Luka, Službeni glasnik
- Lazarević, L. (2005), *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*, Beograd, Savremena administracija.
- Marjanovik, G. (1998), *Makedonsko krivično pravo, Opšt del* Skopje, Prosvetno del
- Novoselec, P. (2004), *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb, Pravni fakultet
- Pavišić, B., Grozđanić, V., Veić, P. (2007), *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, Narodne novine
- Petrović, B., Jovašević, D. (2005), *Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Sarajevo, Pravni fakultet
- Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2016), *Krivično pravo 2*, Sarajevo, Pravni fakultet
- Simović, M., Jovašević, D. (2018), *Leksikon krivičnog prava Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, ANUBIH
- Turković, K., et al (2013), *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, Narodne novine
- Vranj, V., Bisić, M. (2009), „Primjena propisa o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Bosni i Hercegovini“, Sarajevo, *Magistrat*

Službena glasila

Službeni glasnik Republike Srbije br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

Službeni glasnik Republike Srbije br. 98/2008.

Službeni glasnik Republike Srbije br. 104/2009, 99/2011, 71/2012, 83/2014, 113/2017, 44/2018 i 95/2018.

Službeni glasnik Republike Srbije br. 55/2014.

Službeni glasnik Republike Srbije br. 14/2015 i 44/2018.

Dragan Jovašević Ph.D

Full time professor, Faculty of Law of University of Niš, email:jovas@prafak.ni.ac.rs

Criminal Sanctions for Legal Entities in the Law of the Republic of Serbia

Summary: In 2008, the Republic of Serbia adopted a special Law on Liability of Legal Persons for Criminal Offenses. In doing so, on the basis of the international standards contained in the relevant international documents, it joined a large number of countries that introduced criminal liability of legal persons for crimes committed in addition to their responsible persons at the end of the 20th century. For legal persons, the law prescribed a disparate system of criminal sanctions in response to the state-society's response to such unlawful and punishable conduct. The system of criminal sanctions in the law of the Republic of Serbia includes: penalties, probation and security measures. The law defined the concept, character, legal nature, manner, procedure, pronouncement and execution of criminal sanctions, whose characteristics this particular work speaks of.

Keywords: legal entity, criminal offense, law, liability, criminal sanctions, sentencing, court